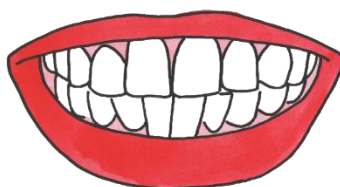
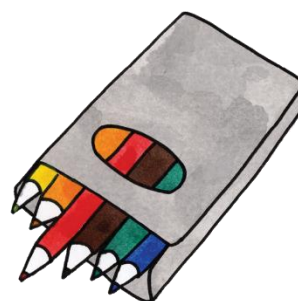
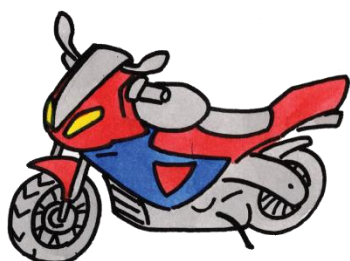

MÁM VE ŠKOLE CIZINCE

metodická příručka

Realizace projektu byla podpořena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci Podpory integračních aktivit v regionálním školství v roce 2023.

Zpracoval odborný tým F POINT z.s.

Ing. Dana Fiedlerová

Radim Fiedler, DiS.

Mgr. Dana Sommerová

PhDr. Jaroslava Lišková

PhDr. Alena Jakubíčková

Mgr. Zuzana Krejčová

MgA. Anna Fiedlerová

PaedDr. Zdeněk Martínek

OBSAH

Úvod	5
Cizinec ve třídě	7
<i>Základem integrace je znalost jazyka</i>	7
<i>Mysleme na interkulturní rozdíly</i>	7
<i>Výuka jazyka</i>	8
<i>Výslovnost</i>	9
<i>Slovní zásoba</i>	11
<i>Nástroje výuky</i>	14
<i>Tvorba struktury vyučované třídy</i>	17
<i>Odpolední čas</i>	19
<i>Zajímavosti z praxe pro inspiraci</i>	20
Interkulturní rozdíly	21
<i>Kultura není jen tanec</i>	21
<i>Jak eliminovat mezikulturní nedorozumění</i>	21
<i>Několik pojmů k integraci</i>	23
Učební pomůcka	24
<i>Co obsahuje učební pomůcka</i>	24
<i>Komu je určena</i>	24
<i>K čemu učební pomůcka slouží</i>	24
<i>Vizualizace – interaktivita – kreativita – efektivita</i>	25
<i>Výchovně-vzdělávací cíle</i>	25
<i>Kdy učební pomůcku využívat</i>	25
<i>Čím začít</i>	26
<i>Kolik zvolit slov</i>	26
<i>Jedná se o kvalitní a ověřený materiál</i>	26
<i>Jak s pomůckou pracovat</i>	27
<i>Motivační obrázky</i>	27
<i>Obrázkové kartičky</i>	27
<i>Kartičky slovních pojmenování</i>	27
<i>Aktivity s motivačním obrázkem</i>	28
<i>Aktivity s obrázkovými kartičkami</i>	31

<i>Co neopomenout</i>	34
<i>Výsledky</i>	35
Dopis učitelkám a učitelům	36
<i>Jaké by měly být obecné zásady výuky českého jazyka pro cizince?</i>	36
<i>Poznámka k češtině</i>	36
<i>Ach ten pravopis!</i>	37
<i>A co gramatika (tvarosloví a větná skladba)?</i>	38
<i>Větná skladba (syntax)</i>	38
<i>Slovní zásoba</i>	39
<i>Písemný a ústní projev</i>	40
<i>Jak hodnotit chyby v ústním nebo písemném projevu?</i>	40
<i>Co říci na závěr?</i>	40
Doporučená literatura	41
Slovníček výrazů, které obsahuje učební pomůcka	42

ÚVOD

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou metodická příručka s učební pomůckou, která je určena těm, kdo potřebují vzdělávat žáka s odlišným mateřským jazykem. Jsou to zejména pedagogové ve školách, ale též jednotlivci v rodinách či přátelských kolektivech.

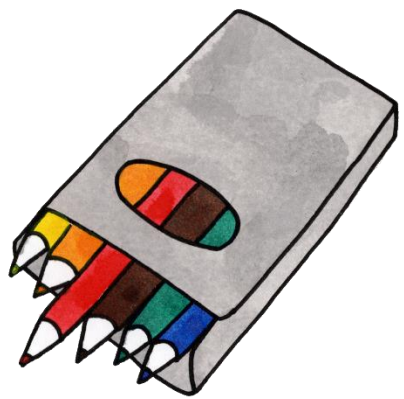
Příručku jsme připravili zejména pro naléhavé situace, kdy mnozí učitelé čelí náhlému přílivu dětí uprchlíků při současném navýšení počtu žáků ve třídě. Vždyť už situace, kdy se ve třídě objeví jen jeden žák s odlišným mateřským jazykem, je pro pedagoga náročná.

Příručka si klade za cíl poskytnout vám inspiraci k usnadnění vaší náročné práce. Je rozdělena do několika kapitol, které zpracovali odborníci s mnohaletou praxí při výuce cizinců. Metodická příručka pro vás není povinná, přináší vám jen zkušenosti, nápady a návody, jak je možné s cizincem pracovat. Při jejím zpracování jsme předpokládali, že mnozí z vás již zkušenosti s výukou cizinců mají a příručku využijí jako další inspiraci pro práci.

Učební pomůcka, která je součástí příručky, obsahuje obrázkový materiál, s nímž je možné velmi variabilně pracovat. Jeho obsah je výsledkem více než desetileté výuky dětí cizinců a během tvorby prošel systémem ověřování a supervize odborníkem pedagogické poradny.

Organizace F POINT, která tento materiál připravila, má patnáctiletou zkušenost s výukou cizinců, zejména dětí ve školách. Za dobu působení prošly organizací tisíce cizinců, z nichž si mnozí úspěšně vedou v dalším životě v České republice. Mezi příklady dobré praxe patří i studenti, jimž se úspěšně podařilo složit maturitní zkoušku z českého jazyka, přestože se ke vzdělávání v češtině dostali až na druhém stupni základní školy.

F POINT má k dispozici více pomůcek ke vzdělávání cizinců, které vznikly díky různým předchozím projektům. Najdete je, včetně této příručky, zdarma v interaktivní online podobě či ke stažení pro tisk na www.fpoint.cz

CIZINEC VE TŘÍDĚ

Základem integrace je znalost jazyka

Metodická příručka s učební pomůckou je určena pro práci s dětmi. Nutno podotknout, že je částečně využitelná i pro práci s dospívajícími či dospělými. Cílí však především na mladší žáky, potažmo předškoláky.

Je nutné si uvědomit, že základem integrace je znalost jazyka. Zvláště pak pro žáky či studenty. U nich je nezbytné, aby měli znalost jazyka kvalitní, jinak, i přes dobré studijní předpoklady, **nemají** šanci uspět.

Jazyk se neučí pro zkoušku či certifikát. Cizinci potřebují efektivně komunikovat a k tomu je nutné nejen osvojení jazykové normy, ale i dovedností a znalostí v oblasti společenských, kulturních i psychologických zákonitostí. Výuce mluvené řeči napomáhá rovněž neverbalita, jejíž projevy se u různých národů liší.

Mysleme na interkulturní rozdíly

Při výuce jazyka či integraci cizinců – od nejmenších po seniory – je nutné počítat s interkulturními rozdíly mezi jednotlivými skupinami cizinců. Vzhledem k situaci, jež v současné době panuje ve školách, uvádíme nejčastěji příklady týkající se Ukrajinců.

Například při zobecňování používají Ukrajinci na rozdíl od češtiny 2. os. č. j. - např. ty znáš aj. A nedorozumění je na světě, pokud si výrok vztáhneme na sebe.

Problémem může být už prosté oslovování, a to nejen maminek žáků, ale též žákyň, v některých případech otců i žáků, a taktéž oslovování českých učitelek či učitelů.

Interkulturní rozdíly při oslovení

Uvedme si jako příklad oslovování ve skupině Ukrajinců, nyní u nás značně početné: Ukrajiniština nepřechyluje stejným způsobem jako čeština.

Oksana Ševčenko je Oksana Ševčenko, nicméně Lilja Slavická přechýlené je.

Čeština nepoužívá křestní jméno a jméno po otci, ale oslovení funkcí či příjmením

Paní učitelka je paní učitelka, případně paní učitelka Nováková, nikdy Jana Pavlovna, potažmo Marek Petrovič.

V současnosti se používá při přepisu jmen v úředních dokladech anglická transkripce.

Jana má v dokladu napsáno Yana a z obyčejného jména Ilja je úředník schopen stvořit nečitelné varianty Illya, či Iliya nebo dokonce Illiia.

Interkulturní rozdíly ve školství

Alespoň v základu je dobré vědět něco o školství dané země, např. o způsobu známkování na Ukrajině (v jiných zemích mohou být rozdíly ještě větší).

- V ukrajinských školách se používá dvanáctibodový systém s tím, že dvanáct bodů je nejlepší hodnocení.
- Hlavní prázdniny trvají tři měsíce.
- Dítě je od 1. třídy stále ve stejném kolektivu a nemění se ani složení učitelů.

Rodič malého cizince je schopen několik měsíců dítě chválit za pětky a není mu na tom nic divného.

Podrobné informace viz např.: <https://www.edu.cz/methodology/zakladni-informace-pro-srovnani-ceskeho-a-ukrajinskeho-vzdelavaciho-systemu/>

Rozumná míra integrace

Dítě, které je vytrženo od kamarádů, milovaných příbuzných a ze svého známého prostředí, nemusí hned zvládat všechna specifika prostředí nového, mnohé je pro něj složité přijmout za své. Věci, které jsou pro nás samozřejmé, pro něj mohou být nepochopitelné. Zde je na místě velká míra tolerance a rozpoznání, co je nutné měnit a co je možné, alespoň dočasně, ponechat.

Výuka jazyka

Při výuce jazyka musíme diferencovat koho a co učit, a to vzhledem k věku, profesi, budoucímu pobytu v ČR atd.

Přestože je učitel ve škole postaven před úkol učit všechny děti dle osnov, je jistě rozdíl v úspěšnosti vzdělávání žáka, který si myslí, že se za pár týdnů vrací na Ukrajinu, a žáka, jehož rodina si je jistá, že v Česku už zůstane.

V České republice není v oblasti výuky cizinců žádná koordinace. Existuje obrovské množství kurzů jak pro děti, tak pro dospělé a k tomu je nutno připočítat i různé

projekty a kroužky k doučování žáků nebo studentů. Úřady často kontrolují přísněji „spotřebu křídly“ než kvalitu výuky těchto projektů a kroužků.

Proto je třeba ocenit všechny děti, které mají zájem dělat pro své zdokonalení něco navíc, navštěvují doučování či online kurzy, mají zájem o individuální přípravu, využívají k přípravě do školy sociální službu apod.

S tím souvisí i to, že by alespoň ve školách, které vyučují cizince, měl někdo mít přehled o kurzech českého jazyka v dané lokalitě.

Obecné zásady výuky cizinců

Při výuce českého jazyka je žádoucí orientovat se alespoň v základní struktuře mateřského jazyka vyučovaných.

Potíže může činit znalost/neznalost latinky. S tím se setkáme např. u ukrajinských žáků a studentů, ale v podstatě u všech (míníme tím i ostatní vyučované cizince, nejen Ukrajince), kteří již zvládli základy čtení, a to nejen u žáků prvního stupně, ale i všech věkových skupin.

U Ukrajinců jsou časté tyto chyby:

- záměna u a y,
- záměna b a d při čtení či psaní,
- neexistence měkkého a tvrdého L (např. Aljona versus Luka) v češtině a naopak tvrdší ž a š v ukrajinštině,
- velkým oříškem je zápis délky vokálů (zde je třeba velké míry důslednosti, setrvalého opakování, protože pata ≠ pátá),
- problém činí naše ě [je], v ukrajinštině může sklouzávat na ja,
- v podstatě neexistence vokativu,
- menší míra používání deminutiv – také u oslovování, což může být oříškem i u menších dětí atd.

Výslovnost

Již mozek kojence dokáže odfiltrovat fonémy, které nejsou součástí jeho mateřského jazyka, posléze se systému přizpůsobí i jeho mluvidla.

Přízvuk je brána k porozumění

Žáky i učitele může **velmi** potrápít český přízvuk, který je na začátku slova. Zvláště v kombinaci s dlouhými vokály je to pro všechny východní Slované velmi často neřešitelný problém.

Důsledně opakovat výslovnost je nutné. Napomoci mohou básničky, společná hlasitá recitace apod.

Příklad z běžného života: Ukrajinka, poměrně dobře hovořící česky, přišla do práce se slovy, že myslela, že to bude paráda. Vedoucí jí nejprve přitakal s radostí, že se jí v práci tak líbí, ale žena pořád na něco čekala a znovu se doptávala, zda tedy to bude paráda. Po několika minutách hledání smyslu dotazu vedoucímu svitlo: „Aha, porada, ne ta dneska není.“

(Ne)slyšíme - píšeme

Problém mohou tvořit hlásky *d, t, n/d, t, ň*, děti je nemusí sluchově vůbec rozlišovat. Vždyť dvojice měkkých a tvrdých slabik se ze slovanských jazyků objevují jen ve slovenštině a ruštině, z neslovanských v albánštině a maďarštině.

Tento problém se objevuje už v první třídě a přechází i do druhé. Na to navazuje problematika zápisu, neboť *ž, š, č, a ř* mají háček stále, kdežto u *dě /di* atd. je pohyblivý - *jinak píšeme a jinak vyslovujeme [děda = deda, dítě je dítěte]*.

Komplikací navíc je, že u *di, ti, ni*, háček v písmu není, ale výslovnost je měkká. Zde může vyučující, má-li tyto informace, využít paralely práce s dětmi s dyslexií.

Logopedie

Klíčem k řeči je výslovnost, ale ta bývá spíše problémem u dospělých, zvláště malé děti se poměrně brzy adaptují.

Lze předpokládat, že učitelé, především na prvním stupni, mají jisté znalosti z logopedie. Co si cizinci osvojí v raném dětství, budeme těžko měnit, mluvidla jsou nastavena. Stejně tak jako dospělí Evropané těžko zvládají mlaskavky, typické pro některé africké jazyky, či emfatické souhlásky, typické pro arabštinu.

A to zpropadeně obtížné, ryze české *ř* lze osvědčenou metodou nacvičovat pomocí koncového *ř*, např. - *věř, měř, shoř, koř, vař, ochoř, moř, zboř, tvoř, Ctiboř, Okoř, Předboř, Vinoř, Záhoř, pekař, metař, tunelář, oř, tchoř, piskoř, atd.*

Tip na nácvik hlásky ř

Při nácviku ř doporučujeme u cizinců použít tento trik: šeptem vyslovit ve slově místo ř – r (šeptat *ker-* ozve se *keř*).

Výslovnost souvisí se slovní zásobou

Zlepšení jednoho vede ke zlepšení druhého, čím více slov cizinci znají, tím se také ve většině případů zlepšuje i výslovnost. Ta se na několika málo slovech nacvičit nedá.

Slovní zásoba

Je třeba vycházet z toho, že slova jsou stavební kameny, z nichž budujeme naši komunikaci (ústní či písemnou) pomocí plánu, který nám poskytuje gramatika. I jednou zaslechnuté slovo se může uchytit.

Je vhodné učit jen potřebnou slovní zásobu.

Nezatěžujme dítě příliš tím, aby se učilo slova, která použije zřídka či vůbec ne. Naopak někdy je třeba učit slova, která nejsou v učivu požadována, ale jsou běžně používána.

Příklad: Pokud se podíváme na požadavky k jazykové zkoušce z češtiny (úroveň A1, A2) pro trvalý pobyt, najdeme tam slovo peníze, ale chybí slovo peněženka. Avšak pro dospělého i dítě je to slovo potřebné, vzhledem ke skutečnosti, že se v ní nosí i mnoho dokladů, a vzhledem k tomu, že zvláště ve velkém městě lze o ni snadno přijít, a pak je třeba o ní komunikovat například s úřady.

Význam slov

Je třeba si uvědomit, že žáci, studenti či frekventanti kurzů nezápolí jen s novými slovy, nýbrž především s jejich významy (slovo A nemusí znamenat v jiném jazyce A, ale A* či dokonce B).

Jazyk nemůžeme oddělovat od jeho kulturního zázemí.

Hovorové a nesprávné výrazy

Není třeba se bát hovorových výrazů, případně i výrazů z obecné češtiny, ale vždy je nutno dbát na normu.

Pokud si žák, student, dospělý přinese něco z venku – dítě ze školky (tam je fixace jazykové normy menší) či ze školy při komunikaci s českými kamarády, a dospělý z práce, je obtížné naučit ho správnou variantu.

Například 7. pád množného čísla má v hovorovém jazyce koncovku „-ama – *holkama, klukama, autama*“, což je důsledek obecné češtiny. Kdo z nás to někdy neřekl? Vždyť doma, s kamarády a na ulici se korektně nemluví.

Učitel se musí připravit na přeúčování, které je těžší než samotné učení. Řešit to lze jen důsledným opravováním.

Ovšem pozor, je třeba respektovat obecně užívaný jazyk, aby se cizinec nestal v kolektivu exotem. Bude-li totiž hovořit pouze vysoce spisovným jazykem, integraci do třídy, kolektivu či společnosti se vzdálí.

Přeúčovat je mnohem horší než naučit napoprvé

Příklad: Frekventantka kurzu, která po vypuknutí války na Ukrajině pobývala nějaký čas v Polsku a osvojila si částečně polštinu, se nemůže zbavit přízvuku na penultimě a používání polských výrazů identických významem s ukrajinskými, nehledě na zrádná slova, tzv. falešné přátele typu *řeč/rzecz* atd.

U starších osob působí vliv ruštiny, popřípadě u všech i suržyku, kde gramatika a výslovnost jsou ukrajinské, lexikum spíše ruské.

Problémy s i -y

Potrápit dovede také i a y. *Bit ≠ byt, bít ≠ být*, např. u vyjmenovaných slov se nelze spoléhat na odvozování apod., plusem však naopak je nezatíženost češtinou. Pokud si tedy cizinec osvojuje i grafický systém, nemusí ho trápit zpočátku příbuznost, shoda, odvozování apod. Učí se slovo samo o sobě.

Falešní přátelé

Jsou tu ještě další úskalí slovní zásoby, třeba ta, kterým říkáme falešní přátelé. To jsou slova znějící v obou jazycích stejně avšak zcela jiného, mnohdy šokujícího významu: *šukat (hledat), nevěstka (snacha), buhta (záliv), vila (vidlička)* apod., s nimiž je možno setkat se i v nižších věkových kategoriích.

Slova neslušná

Je třeba počítat s tím, že cizinci si z obecného jazyka přinesou nejen výrazy nespisovné, ale i slangové či vulgární – a to s různou mírou vulgarity.

Problém také tvoří slova, která v češtině znějí jako vulgární nebo mají více významů, z nichž jeden je vulgární a jiný ne.

Při vysvětlování falešných přátel (česká *buchta* není ukrajinská *buchta*) nenarazíte v ukrajinštině jen na slovo *šukat*, které bylo v češtině kdysi běžné (Babička od Boženy Němcové) a hlavně neutrální, ale i na jiná slova.

Běžné sloveso *honit* přineslo ve výuce mnoho překvapení. Stalo se v hodině češtiny, že se student ptal na význam spojení *honit si*. Učitelka marně zkoušela převést dotaz na výraz *honit si triko*, neboť i to je jeden z významů.

Jak reagovat na lechtivé dotazy?

Zde je třeba předvídavosti a citlivosti při vysvětlování, což může u mladších žáků činit potíže, u pubescentů je mnohdy cílem dotazu ztrapnění pedagoga.

Při vysvětlování podobných dotazů je třeba postupovat citlivě.

Příklad: Dospělá frekventantka kurzu se ptala, zda je vůbec možno používat slovo pták, např. *na nebi letí pták, pták na náměstí je holub*. Tazatelka totiž slyšela užití tohoto slova v naprosto jiné souvislosti, českému uživateli však jasné. Polovina dospělých ve třídě se začala při vysvětlování ošivát.

Citlivosti je třeba zvláště u dětí, u nichž je to obzvláště obtížné. Je jasné, že uslyší kdeco.

Co se hodí a co nehodí

Vždy je nutno zdůrazňovat, co kde se hodí a nehodí.

Ostrý typ vyjadřování může být u uprchlíků mimo jiné i reakcí na prožité utrpení, válku, kdy se opravdu salónně nemluví.

Budme realističtí. Uklouzneme-li na banánové slupce a rozbijeme si kolena a znečistíme oděv, jistě nevykřikneme „*božíčku*“ či „*jémine*“, ale něco zcela jiného. Avšak peprný výraz „*do p...*“, který dospělý relativně přijatelně vysloví, je naprosto nepřijatelný, pokud by jej vyslovil žák u tabule ve chvíli, kdy se mu nedaří.

Pedagog musí být připraven i schopen tyto rozdíly v pravou chvíli a bez uzardění věcně vysvětlit.

Nástroje výuky

Klasické prostředky

Je třeba si uvědomit, že našimi základními nástroji jsou naše **ústa**, dále **tabule a křída**. Vše ostatní slouží pro zpestření či oživení.

Vizualizace

Čím jsou žáci mladší, tím vhodnější je vizualizovat, např. pomocí obrázků, krátkých filmových sekvencí, či i hraček.

Při seznamování s novou slovní zásobu dejme přednost vysvětlení, obrázku, předvedení. Při pouhém překladu či nalezení slova ve slovníku nezůstane jeho stopa tak trvalá.

Tento manuál obsahuje učební pomůcku, která vám s vizualizací slov pomůže.

Poslech

Pomůže i **poslech**, neboť mnozí malí žáci slyší češtinu jen ve škole od učitele, případně spolužáků. Rodiče zpravidla posilují mateřský jazyk. Pokud žák není sociálně zdatný a stydí se navazovat přátelství, nemá příležitost, jak znalosti nabyté ve škole fixovat, slyšet stejná slova od někoho jiného než učitele.

Televize

U dětí ve školce a mladších školáků je dobré zjistit si, zda mají doma možnost sledovat či už sledují **české pořady v TV** či jiných médiích. Máme na mysli pořady určené jejich věkové skupině. Pokud tuto možnost nemají či ji nevyužívají, může to nechtěně způsobit i jejich vyloučení ze skupiny dětí – nelze odkazovat na sdílenou zkušenost.

Autentické materiály

Obecně lze doporučit **práci s autentickými materiály**, k nimž patří formuláře, letáky, návody, plakáty, ukázky z tisku, v oblasti mluveného slova pořady v rozhlase, TV a dalších médiích.

Obdobné postupy jako u dětí se specifickými poruchami učení

- Nový jazyk unavuje

Je třeba uvědomit si, že integrované děti mohou být unavenější a ve třídě „vypínat“, tj. pokládat hlavu na lavici, nedávat pozor atd. V podstatě lze při jejich výuce využívat obdobných postupů jako u dětí se specifickými poruchami učení:

- Je třeba neustále posilovat motivaci

Dítě musí mluvit, byť s chybami. Chyba se dá odstranit, nemluvení nikoli a „nebojsa“ se i při menší slovní zásobě a chatrnější znalosti gramatiky zapojí lépe.

- Jazyk je „jen“ nástroj, ale nástroj, který nás spojuje

Jednička z doplňovačky je fajn, ale je lepší, když se dítě nebojí udělat chybu. Čím je dítě menší, tím je zpravidla spontánnější a odvážněji se zapojuje do komunikace v kolektivu. Je třeba posilovat zapojení do komunikace s majoritní skupinou ve třídě.

- Aktivní zapojení je cesta k úspěchu

Je prokázáno, že si pamatujeme 10% čteného, 20% slyšeného, 30% viděného, ale již 50% viděného a slyšeného, pokud to sami řekneme, je to 70%, a 90% si zapamatujeme z toho, co sami uděláme. Žáka je tedy třeba aktivně zapojovat, aby vysvětlené musel použít – tím prokáže pochopení a znalost.

Audioorální proces

Čím je dítě menší, tím méně se brání procesu automatizace v audioorálním procesu učení (slyším, vidím – učitel ukazuje, sděluje nahlas – sám žák opakuje, popř. třída společně).

Tato metoda nemusí být nutně aplikovaná jen u dětí. Dobré zkušenosti jsou i s výukou dospělých, kteří se do opakování gramatických jevů spontánně zapojují společně, což strhne i ty stydlivější či ty, kteří přišli do kurzu později.

Začínáme říkankami ve školce, básničkami na prvním stupni atd.

Písemné zápisky

U starších dětí a dospělých nelze bazírovat jen na audioorálním procesu (pokud jeho prostřednictvím nějaké učivo probíráme či fixujeme), je nutno již povolit alespoň drobné poznámky, což se v dlouholeté praxi velmi dobře osvědčilo. Čím dospělejší je student, tím více si zapisuje.

Volné dotazy

Při výuce se osvědčily tzv. volné dotazy (viz příklady výše).

Všichni pochytaří někde nějaké věty, nějaká slova a je třeba dát studentům, žákům atd. možnost ptát se na jejich významy, stylistické zařazení, normu apod.

Prostor pro volné dotazy dáme nejlépe na začátku hodiny a pokusíme se zapojit i zbytek třídy, přičemž dle zkušenosti se nejméně část třídy připojí.

Fixace výrazu

U vysvětleného výrazu je dobré ukázat možnosti jeho použití, např. slovo *známka* je známka nejen ve škole, ale i poštovní, dálniční atd.

Pokud známe mateřský jazyk vyučovaných či máme nějaký společný jazyk pro komunikaci, je sice nejjednodušší neznámý výraz přeložit, ale to je také nehorší cesta k jeho fixaci.

Je lepší fixovat vizuálně, vysvětlením na příkladech apod.

Básničky ze školky či první třídy si pamatujeme do vysokého věku.

Připodobnění ke známému

Je dobré hledat paralely s mateřským jazykem frekventantů kurzu, např. přísloví, rčení, podobné idiomy atd.

Pomalé tempo

Nelze bazírovat na rychlosti osvojování. U nových posluchačů se osvědčilo pomalejší zapojování do interakcí.

Podobně jako ve vedru neskočíme do neznámé vody hned, je třeba i ve výuce jazyka pomalejšího osmělování.

Za pochodu

Skupina, kterou učíme, může být velmi nehomogenní, posluchači přicházejí, odcházejí, vracejí se. Žáci se stěhují, rodina se pokouší o návrat do vlasti, žák na chvíli odejde, pak se vrátí. Snažíme se nevracet k již probranému a neznámé jevy vysvětlovat novým žákům či navrátilcům průběžně.

Stálé návraty jsou cestou k vytvoření trvalých začátečníků, jak je známe z jazykových kurzů pro Čechy.

Nikdo není dokonalý

Nepředpokládejme u žáků dosažení dokonalé znalosti jazyka, nikdo z nás nezná dokonale ani svůj mateřský jazyk.

Nicméně **důsledně opravujeme** všechny nepřesnosti, jichž se žáci dopouštějí.

Tvorba struktury vyučované třídy

Méně je vždy více

S ohledem na integraci a rozvoj jazykových kompetencí je lepší nevytvářet příliš velké skupiny cizinců v jedné třídě.

Případ pro supermana

Může pak dojít k paradoxní situaci, že nám vznikne něco jako malotřídka, např. deset česky mluvících žáků, deset ukrajinsky mluvících žáků a deset česky mluvících Romů. Tato struktura třídy je pak noční můrou každého učitele. Koho a jak integrovat??? Ukrajince??? či česky mluvící Romy??? V takové třídě neuspěje s integrací ani pedagogický génius, žáci si osvojí spíše to nežádoucí či na školu rezignují.

Zde platí, že méně je vždy více.

Třída ze samých cizinců je slepá ulička

Vytváření tříd ze samotných cizinců, zvláště jsou-li jednoho jazyka, se jeví také jako problematické. Podívejme se na příklad ZŠ Cacovická v Brně-sever - zde vznikla samostatná škola, kdy se využilo již uzavřeného školního objektu, ale brzy se ukázalo, že tvořit výhradně ukrajinské kolektivy není vhodné (*viz noviny Právo*, 5. 6. 2023).

Homogenní skupina brání integraci

Ve třídě složené ze samých cizinců v podstatě nemůže docházet k integraci. Potom jen vyučujeme češtinu jako cizí jazyk a přidáváme k tomu i výuku dalších předmětů.

Nevzniká spontánní osvojování jazykové normy od rodilých mluvčích, kteří v procesu prostě chybí. Nemožnost integrace je velkým mínusem, protože není s kým se integrovat.

Homogenní skupina může vést k izolaci

Pokud způsob výuky brání integraci žáků do české společnosti, může to vést až k izolaci žáka.

Homogenní skupina zpomaluje výuku

Pokud vytvoříme ve třídě velké homogenní skupiny, viz případ pro supermana, může se postup výuky zpomalit, neboť se skupiny budou hůře zapojovat do výuky, popřípadě se budou spoléhat na své úspěšnější členy.

V rámci vlastních skupin mohou žáci vytvářet obranné strategie, v horším případě může dojít až ke vzájemnému odmítání či nezdravé konkurenci. Často se spolupráce nerozvine vůbec.

Může docházet k sociálně nežádoucím jevům typu šikany. A šikana vůči cizincům potažmo ukrajinským žákům začíná posměšky, přezdívkami, drobnými ústrky, a pokračuje horšími případy, k čemuž máme mnoho příkladů v denním tisku.

Příklady lepší než teorie

V praxi se nejvíce osvědčily nehomogenní výukové skupiny. Pokud bylo ve třídě příliš jedinců jednoho výchozího jazyka, vysvětlovala se čeština nebo další předměty hůře, než když byly skupiny smíšené.

Příklad kamaráda mnohdy vydá za dlouhé vysvětlování, vyvolá spontánní jednání a najednou se zapojují i ti, kteří reagovali jen na vyzvání.

Lze to potvrdit i na základě praxe při současné výuce Ukrajinců. Když se v kurzu, objevila osoba, jejíž mateřštinou není ukrajinština, významně to podpořilo rozvoj jazyka i u ostatních.

Objevuje se i snaha „*já na to mám, já to zvládnou, já nechci být poslední*“.

Zařazení starších žáků

Problém může nastat při zařazování starších žáků či studentů do jednotlivých tříd, pokud mají dobrou znalost vyučovaných předmětů v mateřštině. Mohlo by dojít k demotivaci v souvislosti s jazykovou bariérou.

Je-li to možné, je nejlépe využít „českého průvodce“ z řad spolužáků, který může pomoci s porozuměním. Podobnou roli může zastat asistent pedagoga nebo sociální pracovník, na kterého však většinou není nárok. Je ale možné využít služeb odborných neziskových organizací.

Výuka dalších předmětů

Učitelé ostatních předmětů ani nemohou mít čas na nějaké speciální posilování jazykových kompetencí. Zvláště tíživé to může být v humanitních předmětech, např. v občanské nauce, dějepisu apod. (můžeme zkusit využití komiksů, u starších dětí i v rámci vlastní tvorby), kde znalost jazyka nelze zastoupit jiným systémem, jako to částečně lze v matematice, chemii apod.

Nicméně benevolence není na místě, platí spíše **vlídná důslednost**.

Ve výuce dalších předmětů může dojít na problémy v oblasti politiky. Mohou se vyskytnout protichůdná hodnocení situací, událostí.

Nedoporučuje se vstupovat na tenký led typu hodnocení Stěpana Bandery, historických událostí, významných osobností apod. - zvláště ne v hodinách dějepisu či občanské nauky.

Náboženství

U ukrajinských žáků, zejména těch starších či studentů, nehrozí, že by učitele či spolužáky přesvědčovali na svou víru.

V případě muslimů není nic neobvyklého, že budou přesvědčovat učitele i spolužáky o krásách islámu. Nemusí se to odehrávat přímo ve vyučování, ale o přestávce, při pedagogickém dozoru apod.

Je na pedagogovi, aby určil, kde jsou hranice toho, co lze ve škole propagovat, případně se obrátil na vedení školy. Doporučujeme držet se českých zvyklostí.

Odpolední čas

Hodina češtiny navíc

Pokud má škola kapacitu, je vhodné mít alespoň něco málo výuky českého jazyka navíc, stačila by i půlhodina, avšak alespoň dvakrát týdně.

Je-li možnost, aby dítě navštěvovalo kurzy češtiny mimo školu, povzbuzujte ho k tomu. Je lépe, když se setká s jazykem ještě i v jiném prostředí, než je škola.

Domácí úkoly z češtiny

V případě žáků cizinců se jako problém jeví i domácí úkoly, zvláště z češtiny.

Rodiče jsou nezřídka naprosto neznalí jazyka a nejsou schopni dětem pomoci téměř s ničím. Mnozí rodiče jsou navíc nadměrně vytíženi prací a na své potomky příliš času nemají.

I při největší snaze pak narážejí na terminologické problémy.

V kurzech pro dospělé se maminky – frekventantky kurzu – ptají na vysvětlení pojmů, které berou jejich děti v prvouce, neboť realita Česka a Ukrajiny je jiná a maminky potřebují mnohdy leccos osvětlit.

Při rozhovorech s rodiči je vhodné používat českou terminologii (ne *nominativ*, ale *1. pád*, ne *konjugace*, ale *časování* atd.), musíme myslet na rodiče s nižším standardem vzdělání, pro které je mezinárodní terminologie něco navíc. Spíše hledejme paralely s gramatikou, kterou znají z mateřštiny.

Zajímavosti z praxe pro inspiraci

Žák z Číny (devět let, v Čechách od šesti let), velmi motivovaný rodiči, kteří sami mluví pouze čínsky a anglicky, si začal psát doma deník. Dával ho přečíst učitelce a diskutoval o chybách.

Děti na Maltě od tří let ve školkách mluví pouze anglicky (doma však maltštinou). Proto i ve třídách takto malých dětí mají nábytek a pomůcky polepené lístečky s anglickými názvy (*chair, water, door*).

Vietnamská dívka v devíti letech krásně četla česky. Ve chvíli, kdy měla popsat, co čte, nedokázala to, protože význam čtených slov neznala. To bylo příčinou jejího školního neúspěchu v různých předmětech, protože působila dojemem, že umí česky velmi dobře.

INTERKULTURNÍ ROZDÍLY

Kultura není jen tanec

Hovoříme-li o kultuře ve smyslu vzdělávání cizinců, pak musíme pojem kultura chápat jako vše, co vytváří lidská civilizace. V našem případě, co vytváří konkrétní skupina, z níž daná osoba pochází. Jakou kulturu má stát, národ, ale i rodina či skupina kamarádů, k níž se náš žák řadí.

Kultura je řeč i psaný projev, oděv, způsoby chování, výchova dětí, pojem krásy, historické vazby, ekonomika, hodnoty, literatura, vztahy k nadřazeným, koncept spravedlnosti... výčet by byl opravdu dlouhý.

A to vše může být u žáka cizince jiné.

Jak eliminovat mezikulturní nedorozumění

Uvedeme zde jen několik postřehů, s nimiž se lze ve školství setkat nejčastěji. Mnozí pedagogové si vytipují vlastní postřehy ze setkání s cizinci, kteří budou mít jiná kulturní specifika. Důležité je, abychom si byli vědomi kulturních rozdílů a zbytečně nedávali prostor konfliktu nebo nedorozumění.

Jedná se o zcela jiný způsob myšlení

I mezi slovanskými národy, které máme tendenci hodnotit jako velmi podobné, narážíme často na problém jiného myšlení ve vztahu k hodnotám, jako je zodpovědnost, pravda – lež, dodržování pravidel, vztah k autoritám, rodinné vazby apod.

Postup, který my Češi považujeme za naprosto samozřejmý, může např. Ukrajinec považovat za zcela nepochopitelný a propadnout úzkosti z toho, že vlastně neví, co je správně.

Co teprve kdybychom se zabývali srovnáním s kulturou vzdálenějších národů.

Chůze po tekutém písku

Jednání s příslušníky arabských národů se podobá chůzi po tekutém písku. Nikdy nevíte, kdy se propadnete a na co se můžete postavit. Slova nejsou důležitá svým obsahem, důležitý je čas, který protějšku věnujete. Abyste něco podstatného

dojednali, potřebujete několikahodinovou předeheru nedůležitých tlachů. Který učitel má na tohle během třídní schůzky čas?

Chválit, chválit, chválit

Většina východních národů je zvyklá na to, že v úvodu řeči je velmi neslušné hned zmínit problém. Nejprve je třeba dvě třetiny času chválit a pak lehce nastínit, co je třeba změnit. Takový postup může pomoci k nabytí důvěry u rodiče žáka.

Šéf nebo kamarád?

Žáci pocházející z východních většinou velmi ctí autoritu. To můžeme chápat jako výhodu. Avšak chováme-li se k nim příliš přátelsky, autoritu tím ztrácíme.

V západní kultuře je tomu naopak. Šéf se tváří, že je zaměstnanci roven, učitel je parták. Ani zde však není místo pro přílišné výtky. Upřímnost, kterou by si člověk dovolil k opravdovému příteli, bude v přátelsky se tvářící západní kultuře chápána jako neomalenost či dokonce útok. Prostě všichni musí být happy.

Nelžu, jenom říkám, co chceš slyšet

Mnohé rozčarování z mezikulturní komunikace zažijete, pokud budete příliš spoléhat na to, že slova mají váhu. I mnozí Češi jsou ochotni pro vlastní klid říkat jen to, co se od nich pravděpodobně očekává, nikoliv to, jak se věci mají. U jiných národů, Slovany nevyjímaje, uslyšíte mnoho srdceryvných ujištění, na nichž je pravdivé snad jen to, že v danou chvíli je dotyčný vyhodnotil jako vaše přání.

A Mongol vám v telefonu klidně odpoví „ano“ na otázku, jestli je už doma, přestože jasně slyšíte zvuk pípajících dveří dopravního prostředku. On přece nemůže odpovědět „ne“.

Gesta nejsou ta správná cesta

Člověk má někdy tendenci si myslet, že se řeč vyvinula z gest a že jsou proto gesta pravdivější než slova. To je velký omyl.

Ano, určitý druh mimoslovní komunikace, např. kam otáčíme špičky nohou, může být pravdivě výmluvný. Ale na gesta, která děláme vědomě, se určitě spolehnout nemůžeme.

Například gesta pomocí prstů ruky mohou mít v různých zemích zcela opačný význam. Slavné věčko - vítězné gesto Winstona Churchila, které známe též z naší

sametové revoluce, je neskutečnou urážkou pro Angličana, stejně jako pro nás vztyčený prostředníček.

Dokonce ani úsměv není ve všech kulturách chápán stejně. Vietnamci jej například považují za výraz rozpaků a nejistoty či nepřipravenosti.

Několik pojmů k integraci

Menšina

Menšina je skupina osob podřízená většině, tedy má menší přístup ke zdrojům, anebo se jedná o skupinu, která je početně menší. Menšiny, o nichž hovoříme, jsou buď národnostní, etnické, náboženské, sexuální apod.

Národnostní menšiny jsou stanoveny zákonem a mají svá specifická práva (viz www.vlada.cz), ale pro naši potřebu postačí pojem etnické menšiny, kam můžeme zahrnout všechny skupiny osob hlásící se k odlišné kultuře.

Akulturace

Jedná se o sociální proces, ke kterému nutně dochází při dlouhodobém kontaktu více kultur. Dochází zde k přijímání části kultury druhé a naopak ztrátě části kultury vlastní. Někdy tento proces může vést až ke ztrátě kulturní identity.

Asimilace

Někdy si představujeme, že když přijde cizinec do naší země, automaticky převezme všechny prvky naší kultury a začne se chovat jako Čech. Takový výsledek se nazývá asimilace a k ní může dojít jen tehdy, když zachovávat původní kulturu je pro daného člověka v novém prostředí nevhodné. Většina cizinců do takové míry novou identitu nepřijme a my to musíme respektovat.

Integrace

Reálnější je uvažovat o způsobu adaptace, kdy člověk sice přijme kulturu nové země, ale část své původní kultury si ponechá. V takovém případě hovoříme o integraci.

Úlohou učitele v tomto procesu je citlivě vést dítě a dle možností i celou rodinu tak, aby přijala ty prvky naší kultury, které jsou prospěšné pro jejich další působení v naší zemi.

UČEBNÍ POMŮCKA

Na metodickou příručku navazuje učební pomůcka, která na základě našich dlouholetých zkušeností, pomůže dětem a žákům – cizincům k rozvoji a ukotvení znalostí českého jazyka a dalších společenskovedních oborů. Učební pomůcka vychází z propojení několika námi vyzkoušených metod. Jejím základem jsou autorské, tematicky strukturované motivační obrázky a obrázkové kartičky, které slouží pro podporu učení slovní zásoby a zlepšení komunikačních dovedností a schopností.

Co obsahuje učební pomůcka

Sada obsahuje: 8 motivačních obrázků velikosti A4,
                                  192 malých obrázkových kartiček,
                                  3 listy s kartičkami slovních pojmenování.

Komu je určena

Učební pomůcka je vytvořena pro práci s dětmi a žáky, kteří přicházejí s nulovou nebo minimální znalostí českého jazyka. Je určena primárně dětem, které neumějí číst v češtině. Lze ji využívat pro děti předškolního věku, ale i pro žáky základní školy a vyšších stupňů školského systému.

Cílovou skupinou jsou děti s odlišným mateřským jazykem

1. Děti 3-7 (8) let (předškolní věk a 1.třída)
2. Žáci 9-15 let (1. a 2. stupeň ZŠ) a výše

resp. děti s jazykovou úrovní odpovídající těmto kategoriím. V textu je uvádíme zkráceně jako „cizinci“ a „děti“.

Obrázkové kartičky a motivační obrázky je možné používat i při výuce dospělých.

K čemu učební pomůcka slouží

Pro děti cizince je náročné se orientovat ve významech českých slov. Učební pomůcka slouží jako zprostředkovatel k překonání jazykové bariéry a snazšímu porozumění češtiny.

Sada obrázků, které učební pomůcka obsahuje, je určena pro získání základní slovní zásoby, pro tvoření jednoduchých slovních spojení a skládání vět. Její využití je vhodné i pro opakování, procvičování a upevňování slovní zásoby a získávání komunikačních dovedností.

Vizualizace – interaktivita – kreativita – efektivita

Učební pomůcka je účinná z několika důvodů:

- snadná vizualizace slov – zjednodušení zapamatování a porozumění významu;
- interaktivita – zvýšení pozornosti a zájmu dětí;
- kreativita – variabilita umožňuje zohlednění individuálních potřeb dítěte;
- efektivita – snazší a rychlejší naučení se českého jazyka.

Výchovně-vzdělávací cíle

- Vytváření vztahu k českému jazyku
- Rozvíjení schopnosti vnímání, pozornosti a soustředění
- Rozvíjení slovní zásoby
- Porozumění mluvenému textu
- Rozvíjení správné výslovnosti
- Nacvičování správné výslovnosti
- Procvičování správného obrázkového čtení
- Naučení se slovní zásoby podle obrázků v 1. pádě
- Získávání jazykového citu
- Seznámení s českými slovy zábavnou formou

Kdy učební pomůcku využívat

Obrázkový materiál je využitelný jak při individuální, tak i skupinové výuce. Slouží k procvičování a rozšiřování slovní zásoby, náslechu, porozumění a výslovnosti daných slov. Práce s výukovým materiálem je variabilní a kreativní. S obrázkovou sadou může pracovat dítě – žák v různých fázích porozumění českému jazyku.

Čím začít

Nejvhodnější je začít učit takovou slovní zásobu, která je dětem nejbližší, která děti baví, a tím je pro ně i jednodušší. Je třeba přizpůsobit začátek výuky individuálně danému dítěti. Můžeme začít popisem rodiny.

Musíme však dávat pozor na rodinné pozadí dítěte, abychom se hned na začátku nedotkli citlivých témat. V případě ukrajinských dětí, které utíkaly před válkou a přišly do České republiky s matkou, zatímco otec zůstal bojovat na frontě, není počáteční téma rodiny vhodné. Zde začínáme raději oblečením, popisem těla, u chlapců jsou oblíbené dopravní prostředky. Vděčná jsou i témata se zvířaty.

Kolik zvolit slov

Při učení slovní zásoby vybereme z každé sady obrázkové kartičky – slova, která dítě potřebuje při prvotním učení a seznamování se s českým jazykem nejdříve. Neučíme všech dvanáct slov daného tématu najednou.

Příklad: slovní zásoba na téma škola - *penál, ořezávátko, pero, tužka, pastelky, učebnice, sešit, guma, pravítko, kružítko, štětec, vodové barvy*. Nebudeme dítě učit celou slovní zásobu, ale vybereme pro začátek pět slov - *tužka, pastelka, sešit, guma, ořezávátko* a s těmito slovy pracujeme. Viz popis níže.

Jedná se o kvalitní a ověřený materiál

Výhodou sady je jednoznačné zobrazení postav, věcí, emocí a symbolů na kartičkách.

Obrázky zpracovala MgA. Anna Fiedlerová, uznávaná malířka doma i v zahraničí, která má kromě uměleckého vzdělání i vzdělání pedagogické. Je současně autorkou všech předchozích výukových materiálů, které zpracoval F POINT.

Každý obrázek byl pečlivě řešen, aby byl srozumitelný a vyvolával správnou představu, která se váže s daným slovem.

Materiál byl supervidován renomovaným etopedem PaedDr. Zdeňkem Martínkem, který má letitou praxi v pedagogicko-psychologické poradně.

Učební pomůcku jsme v procesu přípravy pečlivě ověřili při práci se skupinami dětí cizinců.

Jak s pomůckou pracovat

Následující řádky vám napoví, jak lze pomůcku používat. Není však v žádném případě na škodu, pokud vymyslíte vlastní způsoby, vhodné pro danou situaci.

U obrázkových kartiček je kladen důraz na variabilitu, kdy pedagog může vybírat kartičky v souladu s probíraným tématem, což umožňuje individuální přístup.

Motivační obrázky

Motivační obrázky jsou archy velikosti A4, na nichž je namalován nějaký výjev, např. zahrada. Slouží jako nástroj k nastolení tématu, k motivaci učit se dané téma, k rozvíjení slovní zásoby i konverzace na dané téma, k procvičování a upevňování komunikačních dovedností.

Velký motivační obrázek slouží mimo jiné i k rozvíjení pozorovacích schopností a rychlosti vnímání.

Motivační obrázky obsahují osm základních témat:

rodina, lidské tělo, škola, bydlení, doprava, nakupování, zoologická zahrada, zahrada.

Obrázkové kartičky

V listech učební pomůcky naleznete listy formátu A4, které obsahují více jednotlivých obrázků oddělených čarou. Obrázky musíme nejdříve rozstříhat na jednotlivé kartičky. K jednomu tématu je k dispozici většinou 12 obrázkových kartiček.

Na obrázkových kartičkách najdete tato dílčí témata: **školní potřeby, rodina, zařízení v domácnosti, tělo, oblečení, jídlo, dopravní prostředky, zvířata, zahrada, vlastnosti, činnosti, barvy, tvary, čísla, interpunkční znaménka, umístění.**

Na kartičkách nejsou zobrazena pouze podstatná jména, ale i slovesa, předložky, číslovky, přídavná jména.

Kartičky slovních pojmenování

Součástí metodického materiálu jsou slova napsaná na samostatných kartičkách. Jsou slovním vyjádřením jednotlivých obrázkových kartiček, jedná se o pojmy, které můžeme použít k pojmenování věcí na obrázcích. Tato slova využijeme ke kontrole zobrazení a pojmenování kartiček. Slovní kartičky rozstříháme.

Při aktivitě s motivačními obrázky použijeme tyto slovní kartičky pro přiřazování a pojmenování věcí, postav, zvířat, činností na motivačních obrázcích.

Slovní kartičky jsou určené pro žáky, kteří už znají českou abecedu a umějí číst.

Aktivity s motivačním obrázkem

Vyhledat jednotlivé postavy, věci, zvířata

Vybereme jeden tematický motivační obrázek, např. zahradu. Zadáme dítěti, aby z dvanácti obrázkových kartiček vybralo ty obrázky, které najde na motivačním obrázku (*rajče, jablko, hruška, mrkev*). Kartičky roztrídíme na ty, co jsou na obrázku, a na ty, co nejsou na motivačním obrázku (*okurka, třešně, brambor, dýně, tulipán, kopretina, švestka*).

O výběru s dítětem hovoříme, například o tom, proč na motivačním obrázku není třeba tulipán nebo jakou má konkrétní věc barvu.

K danému motivačnímu obrázku můžeme použít i obrázkové kartičky z jiných témat, např. obrázkové kartičky zvířat - *pes, kočka*.

Popsat činnosti

Při aktivitě s motivačním obrázkem využijeme obrázkové kartičky činností. Například u obrázku *zahrada* kartičku *stojí, leží (tatínek stojí, pes leží)*.

Popsat umístění a učit orientaci v prostoru

Když přidáme i obrázkové kartičky umístění, můžeme s dítětem cvičit předložky místa – například *vedle stromu*.

Můžeme vést hovor na téma, co je vzadu, vpravo, vlevo apod.

Složit větu

Pomocí kartiček, například těch, které jsme uvedli v předchozích příkladech, můžeme spolu s dítětem složit celou větu: *Tatínek stojí vedle stromu*.

Procvičovat komunikaci

Pro komunikační cvičení si vybereme jeden tematický motivační obrázek a zadáme žákovi, ať napíše nebo řekne několik vět, které ho napadají, když se na obrázek podívá. Musíme při zadání myslet na možnosti dítěte podle dosaženého stupně porozumění.

Dítěti můžeme ke komunikaci zadat různé úkoly, například:

Popiš, co kdo na obrázku dělá.

Řekni, jaký kdo je.

Pojmenuj, co má jakou barvu.

Procvičovat číslovky

Dítěti zadáme jednoduchý úkol typu *Spočítej, kolik je na obrázku dětí (jablek, zvířat apod.)* a nenásilnou formou ho tak učíme číslovky a současně slovíčka, která popisují počítanou věc.

Procvičovat abecedu

Dítě vypisuje slova na zadaná písmena.

Tuto aktivitu připravíme pro dítě, které zná českou abecedu. Aktivita slouží k procvičování a upevňování českých písmen. Připravíme si jednotlivá písmena české abecedy a žák vypisuje nebo přiřazuje kartičky nebo slova z motivačního obrázku.

Najít chybné a nepravděpodobné situace

Pro pestřejší a atraktivnější učení jsou na motivačních obrázcích nakresleny některé věci chybně nebo nezvykle a žák má za úkol je najít a vysvětlit, proč by to mělo být jinak - např. dopravní situace, hruška spadlá pod jabloní.

Vypátrat, co je na všech obrázcích stejné

Velmi oblíbeným úkolem, sloužícím jako bonus při aktivitách, je vyhledávání skryté věci. Na všech obrázcích se skrývá **kočka**, pokud to dítěti neřeknete, může dostat úkol nalézt, co je namalováno na všech obrázcích. Nebo můžete zadat lehčí úkol „najdi na obrázku kočku“.

Společně s českými dětmi

Aktivity s motivačními obrázky mohou využívat učitelé nejen při výuce dětí s odlišným mateřským jazykem, ale i při skupinové práci spolu s českými dětmi.

„Běhací diktát“

Děti dostanou společně jeden tematický obrázek, který je umístěný vzadu ve třídě. Děti na pokyn učitele vyběhnou k obrázku a musí si zapamatovat a napsat v lavici na papír jedno slovo z obrázku. Takto pokračují, dokud učitel nedá pokyn ke skončení hry.

„Tik tak bum“

K této aktivitě využijeme „tikací bombu“, popřípadě míček. Děti mají za úkol pojmenovávat na obrázku věci, a kdo pojmenuje věc, předá bombu nebo míček dál. Pokračujeme tak dlouho, dokud bomba nevybuchne nebo dokud nepojmenujeme při předávání míčku vše na obrázku. Můžeme zadat pouze podstatná jména, slovesa apod.

Témata pro komunikační cvičení

Na motivačních obrázcích jsou zobrazeny reálné děje, se kterými se můžeme setkat v běžném životě:

- o bezdomovec pod mostem – děti si těchto lidí všímají a zajímají se, jak se člověk může dostat do takové životní situace,
- o krokodýl v nezabezpečeném výběhu – nebezpečná situace v zoologické zahradě,
- o sedící dítě v nákupním vozíku bez dospělého,
- o auto jedoucí v opačném směru – téma dopravních předpisů a bezpečnosti v dopravě,
- o prodej cigaret – téma kouření a návykových látek,
- o pohozené věci – dudlík, nůžky na sedačce – nepořádek,
- o příklady povolání na obrázku bydlení.

Při práci s obrázky pak jistě najdete mnoho dalších detailů, které vám pomohou dítě rozhovořit.

Aktivity s obrázkovými kartičkami

Pojmenování obrázků

Pro žáky, kteří již umí číst, využijeme textovou přílohu kartiček – tři listy slov k rozstříhání. Na listech jsou napsána slova, která popisují, co obrázky na kartičkách znamenají. Po rozstříhání vybereme několik kartiček a slov, která žák přiřazuje a k obrázkům na kartičkách. Můžeme též vybrat jednu kartičku a několik slov, z nichž jen jedno je správně.

Pojmenování kartiček je samozřejmě jen inspirativní a mimo toto cvičení nic nebrání tomu, abychom později kartičkám vymysleli i jiný význam. Například kartička *čistý* se může pojmenovat *myje si ruce*.

Podstatná jména

Používáme slova v 1. pádě čísla jednotného. *To je tužka*. Pro začátek používáme stále stejný slovosled – *to je tužka*. Neměníme pořadí slov na – *je to tužka*.

Dejte pozor u dětí, které mají opravdu nulovou znalost porozumění českému jazyku. U této skupiny, jedná se o např. mongolské, či vietnamské děti, učíme pro začátek pouze jednotlivá slova – *tužka*. Dokud tyto děti neporozumí výrazu *to je*, jsou schopny zopakovat po vás větu *to je tužka*, ale myslí tím, že věc na obrázku se jmenuje *tojetužka*.

Barvy

Abychom nemuseli učit u těchto dětí slovní zásobu pouze na jednotlivých slovech, přidáme k podstatnému jménu barvy. Položíme vedle sebe obrázek barvy, např. hnědá, a obrázek tužky – a máme slovní spojení *hnědá tužka*. Spojíme obrázek červená a pastelka a dítě „přečte“ *červená pastelka*.

Zájmena

Pomocí gestikulace a hry přidáváme zájmeno *můj, tvůj*. Položíme kartičku s obrázkem tužky k sobě, ukážeme na sebe a „přečteme“ *moje tužka*. Položíme kartičku s obrázkem tužky k dítěti, ukážeme na něj a řekneme *tvoje tužka*. Protože jsme už spojili kartičku podstatného slova s barvou, můžeme nyní přidat naučené zájmeno – *moje hnědá tužka*.

Pět kartiček

Takto procvičujeme nejprve s pěti kartičkami. Podle věku a možností dítěte přidáváme postupně další kartičky.

Čísła

Kartičky s čísly slouží kučení a procvičování tvarů slov v jednotném i množném čísle. Učíme rozlišovat *jedno jablko, dvě jablka, pět jablek*. Postupně si dítě samostatně vyhodnotí koncovky slov, např. *jedno jablko, dvě jablka* – *o* se mění na *a*; *jedna hruška, dvě hrušky*; – *a* se mění na *y*; *jeden stůl, dva stoly* (*stůl* je trošku problém, protože *ů* se mění na *o*, učitel by to měl učit jako skutečnost, nevysvětlovat proč)... S takto naučenými vzorci dokáže žák samostatně pracovat.

Umístění

Obrázkové vyjádření předložek neučíme samostatně, ale pouze ve spojení s podstatným jménem – *na stole, pod stolem*.

Upozorňujeme na změnu koncovky u jednotlivých skupin předložek. Seskupujeme předložky se stejnými pádovými vazbami: *nad, pod, před, za, mezi stolem, na, v/ve stole, vedle/u stolu*.

Doporučujeme předložkové vazby učit jako fakt, protože některé předložky se pojí s více pády, viz výše uvedené *nad, pod, před, za, mezi*, a klíčová je slovesná vazba – *leží za stolem/polož za stůl*.

Je třeba nenásilně dbát na vyslovování správné koncovky při daných slovních spojeních již od počátku seznamování se s češtinou jako druhým jazykem. Čím dříve se takto dítě naučí s českým jazykem pracovat, tím má snazší cestu k pochopení komunikace v češtině.

Vlastnosti

Kartičky vlastností slouží k vyjádření lidských emocí a vlastností. Využíváme je k přiřazování do slovních spojení s podstatnými jmény. Rozložíme vedle sebe vybrané kartičky vlastností a osob. Dítě je k sobě přiřazuje – *veselá maminka*. Do sloupců zařadíme kartičky podle koncovek přídavných jmen – *veselý tatínek, veselá maminka, veselé dítě*.

Činnosti

Obrázkové kartičky činností používáme na tvoření celých vět. Položíme vedle sebe tři kartičky – *chlapec, malovat, pes*. Přečteme větu – *Chlapec maluje psa*. Při tvoření rozvinutějších vět přidáme další obrázkové kartičky – např. *veselý, malý*. Prezentujeme větu: *Veselý chlapec maluje malého psa*.

S obrázkovými kartičkami činností pracujeme při učení časování sloves. Nejprve dítě učíme 1. osobu čísla jednotného – *já maluji* a poté 3. osobu čísla jednotného – *on maluje*. Můžeme zvolit i variantu učit nejprve 1. osobu a poté 2. osobu čísla jednotného. Důležitá je vazba slovesa na podmět.

V pozdější fázi učíme i další časování sloves a tvoření imperativu – *maluj*.

U mnohých činností a dalších sloves je vhodné zmínit i hovorové tvary *maluju, kupuju, děkuju, malujou, kupujou aj.*, neboť s nimi se dítě setká častěji než s tvary spisovnými a musí vědět, jak jim rozumět.

Interpunkční znaménka

Sada obsahuje tři interpunkční znaménka – tečku, otazník a vykřičník. Znaménka využijeme při výuce druhů vět podle postoje, jaký zaujímá mluvčí ke sdělované skutečnosti, tj. při rozlišování oznamovacích, tázacích a rozkazovacích vět. S touto aktivitou začínáme nejdříve od 2. ročníku základní školy a podle stupně porozumění českému jazyku. Při tvoření vět s interpunkčními znaménky klademe důraz na intonaci, tón hlasu.

Rody podstatných jmen

Kartičky používáme při výuce rodů podstatných jmen. Zhotovíme si tři papíry, nejlépe barevné pro lepší vizuální odlišení a zapamatování, s označením *TEN, TA, TO*. Rozložíme obrázkové kartičky, např. téma *zařízení* a spolu s dítětem je roztřídíme podle rodů (*ten stůl, ta židle, to umyvadlo*).

Slova nadřazená, podřazená a souřadná

Dáme na stůl 10 obrázků a necháme je dítě samostatně přiřazovat k sobě dle tématu. Učí se nenásilně zařadit slova podřazená a souřadná (*ovoce: hruška, jablko...*).

Protiklady

Na zobrazení vlastností na kartičkách ukážeme a vysvětlíme, co jsou protiklady. Dítě vyhledá a přiřadí k sobě obrázky do dvojic protikladů (*malý - velký*).

Hledání reálných objektů

Aktivitu spojíme s reálnými předměty v místnosti. Připravíme a vybereme 15 kartiček, ze kterých necháme vybrat dítě ty předměty, které vidí a najde v místnosti. Následně si o kartičkách povídáme (*Je tady stůl, na stole je tužka...*). Tato aktivita slouží k lepší vizualizaci a zapamatování slovní zásoby.

Pozorovací a popisné úkoly

Obrázky mají za úkol také podporovat dětskou zvědavost a pozorovací schopnost. Například u tématu rodina musí děti rozpoznávat, kdo je teta, strýc, babička, kdo ke komu patří, čím je osoba typická.

Co neopomenout

- Mluvíme pomalu, jasně a srozumitelně, dostatečně hlasitě.
- Užíváme krátké věty.
- Učíme pro život, a proto používáme slova ve větách a učíme správné tvary slov.
- Pro pojmenování jedné obrázkové kartičky užíváme stále stejný výraz- např. *pes*, ne *pejsek*.
- Slovní zásobu opakujeme a k tématu se vracíme.
- Propojujeme jednotlivá témata.
- Neklademe si velké cíle.
- Opravujeme výslovnost s citem.
- Využijeme dětské kreativity a dítě si samo najde, jak kartičky vybírat a poskládat.
- Chválíme za každý pokrok a úspěch při učení českému jazyku.

Výsledky

Práce s obrázkovou pomůckou děti baví. Líbí se jim, že si jednotlivé obrázky mohou osahat a skládat dle svých představ a hravosti.

Postupným seznamováním se s češtinou jako druhým jazykem udělají děti velký posun i v sociální oblasti. Nebojí se navázat oční kontakt, mluví hlasitěji a přestávají se bát.

Získají a zlepšují si komunikační kompetence v českém jazyce hrou a nenásilnou formou.

Získávají postupně rovné příležitosti s ostatními dětmi ve skupině.

DOPIS UČITELKÁM A UČITELŮM

Milé učitelky, milí učitelé českého jazyka,

když k vám do hodiny českého jazyka přijdou malí či mladí cizinci, octnete se rázem mezi dvěma mlýnskými kameny: Na jedné straně vás drtí požadavky příslušných učebních plánů, na straně druhé vědomí, že dítě s nepatrnými nebo vůbec žádnými znalostmi češtiny jim přece logicky nemůže dostat.

Tato kapitola by vám chtěla dát několik tipů, jak usnadnit výuku českého jazyka sobě i dětem.

Jaké by měly být obecné zásady výuky českého jazyka pro cizince?

Na to jste už určitě přišli nebo přijdete sami.

Ale pro jistotu:

- Nesdělujte informace pouze verbálně, používejte gesta, obrázky, mapy, diagramy, pexesa.
- Vždy si ověřte, zda dítě skutečně rozumí.
- Hledejte pomoc či inspiraci v některé osvědčené učebnici češtiny pro cizince.
- Stanovte si situace, slovní zásobu a věty, které chcete, aby žák zvládl ve škole i mimo školu.
- Nezadávejte dítěti domácí úkoly, u nichž předem víte, že jim dítě nerozumí, a nemůže je tedy zvládnout.

Poznámka k češtině

Český jazyk je jeden z nejtěžších na světě. Příčinou je zastaralý pravopis a tvarosloví zatížené změnami hlásek v kmeni (*babička x babičce, moucha x mouše atd.*), komplikovanými gramatickými kategoriemi a množstvím výjimek. Kromě spisovné varianty existuje i obecná čeština a cizinec je zmatený, když zjistí, že má čeština dvojí garnituru koncovek, tedy že např. *strom je vysoký* i *vysokej* a *město je malé* i *malý*.

V učení českému jazyku často převládají tradiční přístupy kladoucí důraz právě na pravopis a tvarosloví. Tyto dvě jazykové složky jsou často přeceňovány. Děje se tak na úkor jiných jazykových kompetencí, jako je větná skladba, rozvoj slovní zásoby, porozumění textu a mluvený projev, kterým by se měla v rámci hodin češtiny věnovat větší pozornost.

Jazyk funguje jako systém. Učte proto češtinu jako komunikační prostředek. Zdůrazňujte její strukturu a soustřeďte se na pravidla, nikoli na výjimky. Nevyžadujte hned komplexní znalost jednotlivých složek jazykového systému.

Ach ten pravopis!

Laická veřejnost často považuje pravopis, který je grafickým záznamem jazyka, za jeho podstatu. K základnostem českého pravopisu patří kromě diakritických znamének hlavně **tvrdé y**, které jsme ve výslovnosti ztratili už v první polovině 15. století. Vyslovujeme přece stejně *síto* i *sýkora*, *lýtko* i *lípa* atd. Tvrdé *y* je důležité pro výslovnostní odlišení dvojic *di, ti, ni* a *dy, ty, ny*, postrádá však smysl ve vyjmenovaných slovech a nebylo by potřebné ani v množném čísle přičestí minulého pro odlišení mužského a ženského rodu.

Podobně je tomu při psaní dvou variant dlouhého *u* (*ú a ů*), skupin *mně, mě*, psaní předpon a předložek *s* a *z* a velkých písmen.

Jak učit pravopis?

- Nepřeceňujte jeho význam.
- Učte pravopis běžně používaných slov, nikoli okrajových výrazů nebo výrazů zastaralých či knižních. To se týká hlavně vyjmenovaných slov, kde dítě nemusí znát výrazy jako *babyka, pelyněk, plytký, vlys, mýtít, nachomýtnout se, mykat, zpytovat, pykat, pýr, sychravý, vyžle, cavyky, vyza, výheň* a obejde se i bez znalosti názvů měst, jako jsou *Bydžov, Příbrav* nebo *Lysá*. Uvedené výrazy slouží samozřejmě jako orientační příklady, výběr můžete zúžit nebo rozšířit podle vlastního uvážení a jazykových schopností žáků.
- Posuzujte velkoryse psaní *u/ú/ů, mně/mě* a předpon a předložek *s* a *z* a skupin *bje/bě, mně/mě, vě/vje*
- Psaní velkých písmen vyžadujte zpočátku hlavně u osobních jmen a zeměpisných názvů.
- Zredukujte množství výrazů souvisejících s probíraným pravopisným jevem.

A co gramatika (tvarosloví a větná skladba)?

České tvarosloví je komplikované hlavně pro množství pádů u podstatných a přídavných jmen, množství slovesných kategorií a četných výjimek.

Jak učit tvarosloví:

- Učte tvarosloví postupně, vždy v souvislosti s tématem dané kapitoly.
- Nevyžadujte hned zvládnutí celého jmenného nebo slovesného paradigmatu:

U sloves zpočátku stačí 1. a 3. osoba jednotného čísla, u podstatných/přídavných jmen je důležité používání 3. a 4. pádu.

- Vyhněte se okrajovým jevům, např. duálu u podstatných jmen a číslovek.
- Nevyžadujte zvládnutí tvaroslovných výjimek a odchylek ve skloňování.
- Důležité není ani správné přiřazování ke vzorům podstatných jmen a sloves.
- Slovesné kategorie jako podmiňovací způsob a slovesný vid zvládnou jen ti pokročilejší!

Větná skladba (syntax)

Na české větě je sympatický volný slovosled. Větná interpunkce má jasná a logická pravidla, která však opět zvládnou zpravidla jen žáci s pokročilejšími znalostmi češtiny.

Jak učit syntax:

- Při určování větných členů se omezte na jejich základní charakteristiku. Malý cizinec přece nemusí hned nutně rozlišit rozvité a několikanásobné větné členy nebo volný přívlástek od těsného.
- Podstatné je, aby žáci dokázali určit jednoduchou větu a souvětí, druhy hlavních a vedlejších vět jsou tématem pro pokročilejší děti. Totéž platí pro významové poměry mezi hlavními větami a poměry mezi větnými členy a vedlejšími větami.
- Nejdůležitější je dbát na to, aby děti od začátku tvořily jasné a srozumitelné věty.

Slovní zásoba

Před časem prohlásila v rádiu jedna italská překladatelka, že vždycky považovala italštinu za jazyk s nejbohatší slovní zásobou. Překlady do češtiny ji však přesvědčily, že čeština v tomto směru italštinu předčí, a proto je i zde třeba redukovat probírané lexikální jevy.

Jak učit slovní zásobu:

- Využívejte internacionální názvy (*fotbal, tenis, hotel, supermarket, televizor, computer, internet...*).
- Soustředte se na nejfrekventovanější výrazy.
- Vyhýbejte se knižním slovům, např. *vesna, luna, zevrubný, roztodivný, starodávny, unylý, žádoucí, chmurný, zádumčivý*, a slangovým výrazům, např. *ségra, prachy, fuška, bejvák, pako, machr, bichle, pokec, furt* ap.
- Při výuce slovtvorby se omezte jen na základní principy odvozování, skládání a zkracování. U odvozování vysvětlete nejčastější předpony a z přípon se soustředte je na ty nejpoužívanější. Totéž platí i pro složeniny (*samoobsluha, zeměpis, teploměr*). V rámci zkracování zdůrazněte hlavně používání značek, ať už se týkají měř, vah, chemických prvků atp.
- Hledejte podobnosti v rodném jazyce žáka: *добрий день/dobrý den, дякую!/děkuji, вчора/včera, туалет/toaleta, хліб/chléb, лікар/lékař, середа/středa, червень/červen, листопад/listopad, природа/příroda, книга/kniha, школа/škola, папір/papír, приклад/příklad, словник/slovník, предмет/předmět*.

Pozor na zrádná slova, která znějí v ukrajinštině jazyce i v češtině stejně, ale mají jiný význam, např.

доба není *doba*, nýbrž *den*,

господа není *hospoda*, nýbrž *obydlí*, nebo *hospodářství*,

худий není *chudý*, nýbrž *hubený*,

гадка není *hádká*, nýbrž *domněnka* nebo *názor*,

клас není *klas*, nýbrž *třída*,

голка není *holka*, nýbrž *jehla* atd.

Písemný a ústní projev

Ústní projev, který se v rámci jazykové výuky často neprávem opomíjí a málo procvičuje, je pro malého cizince samozřejmě zpočátku podstatnější než písemný projev.

Jak učit ústní projev:

- Podporujte tvorbu dialogů.
- Vyžadujte od dětí krátké ústní projevy od samého začátku.
- Postupujte od jednoduchých popisů přes stručné vyjádření dějů až k jednoduchým úvahám.

Jak hodnotit chyby v ústním nebo písemném projevu?

- Při opravách písemných úkolů zkuste použít jinou než červenou tužku.
- Závažnost chyb posuzujte vždy z hlediska jejich významu pro porozumění, např. když dítě vypráví v minulém čase o sobě, vynechá pomocné sloveso a řekne *dělal* místo *dělal jsem*
- V ústním projevu neopravujte každou chybu, nechte dítě domluvit a opravte jen nejpodstatnější věci.
- Oceňujte snahu a kreativitu dítěte v ústní komunikaci i v písemném projevu.

Co říci na závěr?

Učit malého cizince česky v rámci regulérních hodin češtiny znamená pro vás speciální přípravu, tedy zátěž, kterou v budoucnu ocení hlavně vaši svěřenci. Povzbuzujte je v komunikaci, chvalte je za každý, i sebemenší pokrok.

Vzpomeňte si, jaké jste měli těžkosti, když jste se učili cizí jazyk. Buďte trpěliví a poskytněte svým žákům k osvojení češtiny dostatečný čas.

Vysvětlujte českým dětem nelehkou situaci malých cizinců, ať už jsou to uprchlíci z Ukrajiny nebo děti ze vzdáleného Mongolska.

Zprostředkováváte jim vstup do našeho společenství. Dejte jim naději, že se do něj budou moci - byť jen dočasně - začlenit.

DOPORUČENÁ LITERATURA

CVEJNOVÁ, J. a kol.: Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2. Praha: NÚV 2016

ČAPEK, R. Moderní didaktika, Praha: Grada, 2015

GJUROVÁ N. Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky: metodika pro učitele. Praha: Portál, 2011

JUCOVIČOVÁ, D.; ŽÁČKOVÁ, H. Reedukace specifických poruch učení u dětí. Praha: Portál, 2008.

PIPEKOVÁ, J. a kol. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Paido, 1998.

SWIERKOSZOVÁ, J. Specifické poruchy řeči. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004.

ŠVANCAROVÁ, D., KUCHARSKÁ, A. Test rizika poruch čtení a psaní. Praha: Scientia, 2001.

Slovníček výrazů, které obsahuje učební pomůcka

001-012	025-036	049-060	073-084
rodina	činnost I.	předložky	oblečení
001 babička	025 píše	049 mezi	073 boty
002 batole	026 mluví	050 vedle / u	074 bunda
003 dědeček	027 ukazuje	051 zleva	075 čepice
004 starší dívka	028 telefonuje	052 zprava	076 kalhoty
005 dvojčata	029 maluje	053 nad	077 mikina
006 mladší dívka	030 obouvá se	054 na	078 ponožky
007 starší chlapec	031 poslouchá	055 pod	079 rukavice
008 mladší chlapec	032 leží	056 v	080 šála
009 maminka	033 běží	057 před	081 šaty
010 miminko	034 obléká se	058 za	082 sukně
011 rodina	035 stojí	059 z	083 tepláky
012 tatínek	036 sedí	060 do	084 tričko
013-024	037-048	061-072	085-096
vlastnosti	činnost II.	části těla	školní pomůcky
013 čistý	037 spí	061 břicho	085 guma
014 hubený	038 hraje	062 hlava	086 kroužítka
015 chytrý	039 nakupuje	063 jazyk	087 ořezávátko
016 hezká	040 jí	064 kost	088 pastelky
017 malá	041 čte	065 krk	089 penál
018 smutná	042 jede	066 nohy	090 pero
019 špinavý	043 stříhá	067 nos	091 pravítko
020 tlustý	044 pije	068 oči	092 sešit
021 unavený	045 pláče	069 plíce	093 tužka
022 vysoký	046 češe se	070 ruka	094 učebnice
023 veselá	047 koupe se	071 srdce	095 barvy
024 zlý	048 čistí si zuby	072 ucho	096 štětec

097-108	121-132	145-156	169-180
vybavení domu	potraviny	zahrada	tvary
097 odpadkový koš	121 džus	145 okurka	169 kužel
098 židle	122 čokoláda	146 rajče	170 krychle
099 vana	123 salám	147 švestka	171 jehlan
100 sprchový kout	124 máslo	148 jablko	172 koule
101 záchod	125 čaj	149 hruška	173 čtverec
102 umyvadlo	126 rohlík	150 ředkvička	174 kruh
103 lednice	127 jogurt	151 mrkev	175 obdélník
104 skříň	128 sýr	152 brambor	176 trojúhelník
105 postel	129 kuře	153 dýně	177 tečka
106 pohovka	130 rýže	154 třešeň	178 otazník
107 stůl	131 mléko	155 kopretina	179 vykřičník
108 knihovna	132 těstoviny	156 tulipán	180 rovná se
109-120	133-144	157-168	181-192
dopravní prostředky	zvířata	barvy	počítání
109 kolo	133 tučňák	157 béžová	181 jeden
110 letadlo	134 velbloud	158 bílá	182 dva
111 autobus	135 slon	159 černá	183 tři
112 motorka	136 vydra	160 červená	184 čtyři
113 loď	137 klokan	161 fialová	185 pět
114 osobní auto	138 kočka	162 hnědá	186 šest
115 policejní auto	139 medvěd	163 modrá	187 sedm
116 nákladní auto	140 opice	164 oranžová	188 osm
117 tramvaj	141 ovce	165 růžová	189 devět
118 trolejbus	142 papoušek	166 šedá	190 deset
119 vlak	143 pes	167 zelená	191 mínus
120 koloběžka	144 tygr	168 žlutá	192 plus

V01 RODINA

babička
bačkory
boty
bratr
bratranec
brýle
dcera
dědeček
dudlík
halenka
hodinky
hračky
kalhoty
kočka
kratasy
křeslo
matka
miminko
neteř
nůžky
otec
pantofle
pásek
pleš
pletení
pohovka
ponožky
sako
sedačka
sestra
sestřenice
snacha
strýc
sukně
svetr
syn
synovec
šaty
švagr
švagrová
tepláky
teta
tchán
tchyně
tričko
vesta
vlasy
vnučka
vnuk
zeť
židle

V02 LIDSKÉ TĚLO

brada
bradavky
brčko
cop
čelo
dítě
dívka
dolní končetiny
dovolená
hlava
horní končetiny
hrabičky
hrudník

chlapec
chodidlo
kabelka
kbelík
kelímek
klobouk
kniha
koleno
kočka
kotník
krk
kšiltovka
láhev
lehátko
lodka
loket
lopatka
lýtko
meloun
muž
nafukovací kruh
nárt
náušnice
nehty
nos
obličej
obočí
oči
osuška
palma
pata
paže
pásek
plavky
pláž
prsa
prsty
prstýnek
pupík
rameno
ruce
řetízek
sluneční brýle
slunečník
stehno
stolek
tílko
trup
tužka
tváře
ústa
uši
vlasy
voda
záda
zadek
zápěstí
žabky
žena

V03 ŠKOLA

basketbalový koš
batoh
běžkyně
branka
brýle
budova

dveře
fotbal
fotbalista
fotbalové hřiště
hřiště
chodba
chodník
jidelna
jídlo
kočka
konvice
koště
kšiltovka
kuchař
květina
lampička
lavička
míč
oběd
obraz
okap
okno
počítač
příbor
rukavice
ředitel
ředitelna
sborovna
skříň
střecha
stůl
světlo
šálek
šatna
šatní skříňky
školní lavice
školník
tabule
tác
talíř
talířek
tělocvična
třída
učitel
učitelka
vchod
výdej jídla
zábradlí
zvonek
žáci
žák
žákyně
žebřiny
židle

V04 BYDLENÍ

anténa
batoh
botník
branka
dětský pokoj
džez
elektrické vedení
klobouk
knihovna
kočka
komín

kominík
koupelna
kuchyň
kuchyňská linka
ložnice
maminka
mísa
obraz
obývací pokoj
okap
plot
počítač
podlaha
pohovka
pokoj
pokojová květina
polštář
popelář
popelářské auto
popelnice
postel
pošták
poštovní schránka
přikrývka
satelit
stěna
stolek
strom
střecha
stůl
taška
toaletní papír
trávník
umyvadlo
vana
vařečka
věšák
záchod
zvonek
židle

V05 DOPRAVA

auto
autobus
brýle
čepice
červená
dělník
hasičský vůz
helma
hotel
chodník
jeřáb
kočka
koleje
kolo
křižovatka
lampa
limuzína
most
okno
policejní vůz
policista
poštovní vůz
přechod
reflexní vesta
řidič

sanitka
semafor
silnice
stan
stavba
svářeč
světla
továrna
tramvaj
trubka
zábradlí
zebra
zelená
značka
žebřík

V06 NAKUPOVÁNÍ

bageta
banán
boty
brambory
cena
dítě
chleba
jitrnice
jogurt
kalhoty
kelímek
kočka
koláč
košík
láhev
maso
mikína
mléko
nákupní vozík
nůž
ovoce
pečivo
pokladna
(samoobslužná)
pokladní
pórek
prodavač
pult
regál
rohlík
sáček
bunda
salám
sekáček
taška
turniket
uzeniny
váha
zákazník
zelenina

V07 ZOO

auto
cesta
děti
dětské hřiště
houpačka
hroch
chovatel
kámen

kbelík
klec
kočárek
kočka
krokodýl
lev
lvice
nápís
návštěvník
ohrada
ošetřovatel
papoušek
pelikán
pískoviště
plameňák
plot
pokladna
pokladní
pták
skluzavka
stánek
strom
rákosí
tráva
vláček
voda
vstupné
výběh
zebra
zmrzlina
zmrzlinářský vůz
žirafa

V08 ZAHRADA

dveře
holínky
hrábě
hruška
jablko
kedlubna
keř
klobouk
kočka
kolečko
kompost
krmítka
motýčka
mrkev
ohryzek
ovoce
pažitka
pes
psí bouda
ptáček
rukavice
rýč
skleník
slupka
strom jehličnatý
strom listnatý
strom ovocný
střecha
tráva
záhon
zelenina
zelí
žebřík